

Par darbinieku veselību jārūpējas savlaicīgi

Sigita Kravale un Viktorija Smirnova, zvērinātu advokātu biroja Liepa, Skopiņa/ BORENIUS juristes

Sigita Kravale

Foto: no Liepa, Skopiņa/ BORENIUS arhīva

Ar 2009. gada 1. aprīli spēkā stājās jaunie 10.03.2009. MK [noteikumi Nr. 219 „Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude”](#) (MK noteikumi), kuru galvenais mērķis ir uzlabot obligāto veselības pārbažu veikšanas kvalitāti.

Saskaņā ar [Darba aizsardzības likumu](#) un minētajiem [MK noteikumiem](#), darba devēja pienākums ir nodrošināt obligātu veselības pārbaudi personām, kuras tiek nodarbinātas vai kuras plānots nodarbināt darbā, kur veselības stāvokli ietekmē vai var ietekmēt veselībai kaitīgi darba vides faktori, un personām, kuras tiek nodarbinātas vai kuras plānots nodarbināt darbā īpašos apstākļos - bīstamos darbos, kur pastāv augsts nelaimes gadījumu risks pašam nodarbinātajam vai apkārtējiem. Minēto apstākļu un kaitīgo darba vides faktoru uzskatījums sniegts [MK noteikumu](#) pielikumos Nr. 1 un 2.

Izdevumus, kas saistīti ar nodarbināto obligātām veselības pārbaudēm sedz darba devējs. Jaunie [MK noteikumi](#) paredz šādus obligāto veselības pārbažu veidus:

1. pirms darba tiesisko attiecību uzsākšanas (pirmreizējā veselības pārbaude);
2. nodarbinātajiem:
  - periodiskās veselības pārbaudes (saskaņā ar [MK noteikumiem](#));
  - ārpukārtas (papildu) veselības pārbaudes.

Ārpukārtas (papildu) veselības pārbaudes veic:

- ja mainās veselībai kaitīgi darba vides faktori vai īpašie apstākļi;
- pēc arodslimību ārsta norādījuma tos nodarbinātos, kas strādā līdzīgos darba apstākļos kā nodarbinātais, kuras arodslimību ārsts konstatējis esošās darba vietas veselībai kaitīgo darba vides faktoru iedarbības rezultātā attīstījušās arodslimības pazīmes;
- ja arodslimību ārsts obligātās veselības pārbaudes kartē pie īpašajām piezīmēm un ieteikumiem norādījis nākamo ārpukārtas veselības pārbaudes termiņu;
- pēc paša nodarbinātā vai uzticības personas pieprasījuma, ja ir pamats domāt, ka veselībai kaitīgi darba vides faktori kaitīgi ietekmē nodarbinātā veselību;
- pēc darba devēja iniciatīvas jebkurā citā termiņā, lai pārliecinātos, ka nodarbinātā veselības stāvoklis atbilst veicamajam darbam, tai skaitā ilgstošas vai biežas darbnespējas gadījumā.

Jaunie [MK noteikumi](#) paredz, ka obligāto veselības pārbažu biežums tiks noteikts, ņemot vērā darba vides kaitīgo faktoru līmeni un to ietekmi uz darbinieku veselību un drošību, t.i. jo mazāks risks darbinieka veselībai, jo retāk jāveic veselības pārbaudes.

Saskaņā ar iepriekš paredzēto regulējumu, ja darbā ir saskare ar ķīmiskām vielām, veselības pārbaudes jāveic reizi vienā vai divos gados. Atbilstoši jaunajam regulējumam turpmāk tiks ņemts vērā vides kaitīgo faktoru līmenis un tā ietekme uz darbinieku veselību un drošību. Turpmāk tiek noteikti trīs obligāto periodisko veselības pārbažu veikšanas biežumi – reizi trijos gados, reizi divos gados vai reizi gadā.

Pārbaudes reizi trijos gados būs jāveic darba vietās, kur nepastāv nozīmīgs risks nodarbināto drošībai un veselībai, kā, piemēram, darbā ar datoru, kur pēc iepriekšējā regulējuma obligātās veselības pārbaudes bija jāveic reizi gadā. Kaitīgā faktora līmenis darbā ir zems, ķīmisko vielu ekspozīcijas indekss ir 0,5 – 0,75, trokšņa iedarbība 80 līdz 85 dB(A).

Pārbaudes **reizi divos gados** būs jāveic tiem darbiniekiem, kuri strādā īpašos apstākļos, piemēram, ja darbā pastāv augsts nelaimes gadījumu risks. Kaitīgā faktora līmenis darbā ir virs 75% no pieļaujamā, bet nesasniedz 100%.

Pārbaudes **reizi gadā** būs jāveic tiem darbiniekiem, kuri strādā īpaši kaitīgos apstākļos. Kaitīgā faktora līmenis darbā pārsniedz pieļaujamos līmeņus un rada būtiskus riskus darbinieku veselībai, pārsniedz trokšņa augstāko ekspozīcijas darbības vērtību – 85 dB(A) vai citāda fizikālā darba vides faktoru iedarbība, kam noteiktās ekspozīcijas robežvērtības pārsniedz pieļaujamās, kā arī, ja nodarbinātā veselības stāvokli ietekmē kancerogēnās vielas.

Obligātās veselības pārbaudes **nebūs jāveic** gadījumā, ja ķīmisko vielu ekspozīcijas indekss ir mazāks par 0,5 un fizikālā darba vides faktora iedarbība uz nodarbināto nepārsniedz nevienu noteikto ekspozīcijas darbības vērtību un šie līmeņi atbilst ilgtermiņa darba vides apstākļiem.

Darba devējs atbilstoši darba vides riska novērtējumā noteiktajiem veselībai kaitīgajiem darba vides faktoriem nosūta nodarbinātos un personas pirms darba tiesisko attiecību uzsākšanas uz veselības pārbaudi pie arodslimību ārsta. Obligātās veselības pārbaudes turpmāk veiks tikai arodslimībās sertificēts ārsts, kurš pēc nepieciešamības iesaistīs arī citus speciālistus un noteiks citus nepieciešamos izmeklējumus. Gadījumā, ja nodarbinātais vai persona, kuru paredzēts nodarbināt, pakļauta jonizējošā starojuma iedarbībai, pārbaudi veiks tikai VAS Paula Stradiņa KUS Aroda un radiācijas medicīnas centrs.

Nosūtot uz veselības pārbaudi, darba devējs izsniedz nodarbinātajam noteikta standarta veselības pārbaudes karti divos eksemplāros, iepriekš aizpildot šīs kartes I sadaļu „Norīkojums uz obligāto veselības pārbaudi”.

Darba devējs ir tiesīgs arī pirms nodarbinātā nosūtīšanas pie arodslimību ārsta veselības pārbaudes veikšanai, nosūtīt nodarbināto pie speciālistiem, kā arī laboratorisko un funkcionālo izmeklējumu veikšanai saskaņā ar [MK noteikumu](#) pielikumiem 1 un 2.

Noteiktas medicīniskas kontrindikācijas attiecībā uz darbu darba vides kaitīgo faktoru ietekmē noteiks ārsts, kurš katrā gadījumā individuāli izvērtēs, vai nodarbinātajam ir kādi veselības traucējumi, kuru gaita, veicot darbu norādītajos kaitīgajos darba vides apstākļos, kā arī, lai noteiktu, vai konkrētajā

gadījumā konstatētie veselības traucējumi rada nelaiemes gadījumu risku nodarbinātajiem vai apkārtējiem.

Veicot veselības pārbaudi, arodslimību ārsts izvaicā nodarbināto un aizpilda aptaujas par veselības stāvokli veidlapu (4. pielikums [MK noteikumiem](#)). Šo aptaujas lapu paraksta arī pati izmeklējamā persona.

[MK noteikumi](#) paredz, ka, lai pārliecinātos par darba apstākļiem, arodslimību ārsts ir tiesīgs pēc vienošanās ar darba devēju apmeklēt nodarbinātā darba vietu. Tāpat arodslimību ārsts, ja uzskata to par nepieciešamu, ir tiesīgs pieprasīt no darba devēja darba vides risku novērtējuma rezultātus, kas attiecas uz izmeklējamās personas darba vietu, kā arī lūgt izmeklējamās personas ģimenes ārstam papildu informāciju.

Gadījumā, ja pārbaudes rezultātā tiek konstatētas arodslimības pazīmes, arodslimību ārsts izsniedz izmeklējamai personai konsultanta atzinumu un izmeklējuma rezultātus iesniegšanai ģimenes ārstam, kurš savukārt nosūta izmeklējamo personu uz ārstu konsultatīvo komisiju arodslimībās. Svarīgi atzīmēt, ka par slimībām, kas nav saistītas ar darbu, neveic atzīmi veselības pārbaudes kartē.

Pēc veiktās izmeklēšanas ārsts, sniedzot atzinumu, aizpilda veselības pārbaudes kartes II sadaļu „Atzinums par personas veselības stāvokļa atbilstību veicamajam darbam”. Ja veselības pārbaudes kartē ir norādīts, ka nodarbinātā veselības stāvoklis uz laiku, kamēr notiek ārstēšana, neatbilst veicamajam darbam, darba devējs:

- nodrošina nodarbinātajam darba apstākļus bez konkrētā veselībai kaitīgā darba vides faktora ietekmes;
- nodrošina, ka nodarbinātais neveic darbu konkrētajos īpašajos apstākļos.

Savukārt, ja arodslimības ārsts savā atzinumā ir norādījis ieteikumus nodarbinātā veselības aizsardzībai darba vietā, darba devējam ir pienākums ievērot norādītos ieteikumus.

Par nodarbināto nosūtīšanu uz obligātajām veselības pārbaudēm ir atbildīgs darba devējs, bet par kvalitatīvu pārbaudzi veikšanu atbild arodslimību ārsts. Tāpat ar jaunajiem [MK noteikumiem](#) tiek ieviesta arī paša nodarbinātā atbildība par sniegtajām ziņām par savu veselības stāvokli. Darbinieks sniedz ziņas par savu veselības stāvokli un apliecina šo ziņu patiesumu ar parakstu.

Saskaņā ar [MK noteikumiem](#), darba devējs būs tiesīgs noteikt termiņus, līdz kuram nodarbinātajam jāiziet obligātā veselības pārbaude un piemērot nodarbinātajiem disciplinārsodus par darba devēja prasību neizpildi. Paredzēts, ka darba devējs būs tiesīgs atstādināt nodarbināto no darba, ja viņš noteiktajā termiņā (ilgāk par mēnesi) bez objektīva pamatojuma nebūs izgājis obligāto veselības pārbaudi. Gadījumā, ja darba devējs norādītajā termiņā nav saņēmis arodslimību ārsta aizpildītu veselības pārbaudes karti, viņš ir tiesīgs atstādināt nodarbināto no darba, līdz nodarbinātais iesniedz darba devējam veselības pārbaudes karti, kurā atzīmēts, ka nodarbinātā veselības stāvoklis atbilst veicamajam darbam. Darba devējs nedrīkst atstādināt nodarbināto no darba, ja viņš norādītajā termiņā nav veicis veselības pārbaudi no viņa neatkarīgu objektīvu apstākļu dēļ, par kuru iestāšanos nodarbinātais paziņo darba devējam.

[MK noteikumi](#) paredz, ka gadījumā, ja nodarbinātajam ir veikta veselības pārbaude kādā citā Eiropas Savienības dalībvalstī, atzinums par personas veselības stāvokļa atbilstību veicamajam darbam ir derīgs visu termiņu līdz nākamajai periodiskajai veselības pārbaudei [MK noteikumos](#) paredzētajā termiņā. Pēc [LR Valsts darba inspekcijas](#) pieprasījuma darba devējam ir pienākums nodrošināt, ka šāds atzinums par darbinieka veselības stāvokli, kas izdots citā Eiropas Savienības dalībvalstī, ir iztulkots valsts valodā.

Darba devēja pienākums ir glabāt tam iesniegtās veselības pārbaudes kartes ne mazāk kā desmit gadus un pēc nodarbinātā pieprasījuma izsniegt viņam veselības pārbaudes kartes kopiju.

[MK noteikumi](#) paredz, ka kontroli pār to, kā šos noteikumus ievēro darba devēji, realizē [LR Valsts darba inspekcija](#), savukārt kontroli pār ārstniecības personu profesionālo darbību realizē [Veselības inspekcija](#).